

ՅՈՒՑԱԿ ԵՒ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ Գ. ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՀՆԱՏԻՊ ԳԻՐՔԵՐՈՒ

(1512 — 1800)

165

ՅԱՅՍՄԱՆՈՒՐՔ. Կ. Պուլս, ապ. Գրիգոր Մարգարանեցի, 1730 (աւարաւ 1733), 2 չճ. + 4(7)
+ 4 - 4ճիք (718) = 727 էջ:

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐՔ

ԳԻՐՔ ՈՐ ԿՈՑԻ ՅԱՅՄԱՆՈՒՐՔ. Որ պարսկապէ՛ յինքեան զնաոս վարուց որբոց, եւ փառա-
սակութիւնս երանելի մարտիրոսացն, եւ վկայիցն Գրիգորոսի աստուծոյ մերոյ: Զոր կար-
գեցին Նախնի Հորքն մեր ընթեռնուլ յամենայնում աւուր ի ժէջ սուրբ եկեղեցւոյս Հայաս-
տանեայց ըստ պատշաճի աւուրց իւրաքանչիւր ամսոյ ի բոլոր տարիքն: Ի յիշատակ որբոցն եւ
ի յօգուտ վարուց շերտնաւի լսողացն. եւ ամենայնն ի փառս աստուծոյ: Սկսեցեալ ի ար-
պարիլ ի Հայրապետութեան որբոյն էլժիածնի լուսակառոյց աթոռոյն տեառն Արաւածոս
որբազան Կաթողիկոսի ամենայն Հայոց: Եւ ի պարտիարդութեան որբոյն Երուսաղէմի եւ
կոստանդնուպոլսի, տեառն Գրիգորի եւ Յովնանու Աստուածաբան վարդապետաց, աչակեր-
տաց Վարդանայ Տաճարալէն սուրբ վարդապետի Բաղդիւնցւոյ: Ի Թուրքի Հայոց անք. Մար-
տի ք:

Ի տպարանի գրիգոր գրիքի մարտիրոսեցւոյ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ Ա

Այլ եղև աւարտումն աղեցման սուրբ մասնին. ի մայրաքաղաքն Կոստանդնուպո-
լիս ընդ Հովնանու սուրբ Աստուածանի բաղմահաւաք Եկեղեցւոյն: Որ ի Թուրքի Փրկչին
աճիլց: Իսկ ըստ Հայոց անք. յամենայն մարտի:

Այլ եւ պարտ է յիշել՝ ղյիշատակասէր զմահանի մակարն. զոր ունի բազում յիշա-
տակս յղեալ ի սուրբ քաղաքն յերուսաղէմ. ի վանքն որբոյն Յակոբայ որ պարծուիքն է աղ-
կացքս ամենայն Հայոց. Թէ ի զկեստուց եւ ամենայն կերպ զարդուց. ի բազում տեղիս եւս
ուսնի յիշատակ եւ Թէ ողորմիլն եւ զուրն առ ի աղքատն բազումս. մեղ եւս եւս յիշատակ
պուրմայիւն գիրք աղելոյ աղկիկաւ մի. զոր տէր աստուած զինքն երկար կենօք պահեցէ.
եւ յետ աստեացս ելանիլոյն՝ երկնային լուսոյն արծառնի արասցէ զինքն. եւ զնամայն Նշեղ-
եալուն իւր, Հայր մեր:

էջ Ե

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ Բ

Յիշատակարան պատմարանական.

Փառք...

... Որովհետեւ գիրքս որբոց յիշատակաց է բացայայտիլ, եւ տեղեւոյ Ներկայա-
ցուցիլ. յաղապս որոյ ո՛ր կամեցալ զանեւ առնել զմերով ժամանակաւ. պատահեալ ղյիշեցման
արժանաւոր երեւելի իրս զայս կարճ ի կարճոյ առ այս գիրք յօղել: Քառգի յորժամ աղգս մեր

ք մէջ խղճութեան տալանք՝ եւ յերևաաղէմ աթոռա մեր ռեպրական սուրբն յակոր ի ներքոյ բարձրակուսող պարտաւոյ Հնձէր մինչ զի պարտաստեալք իոյնոյ աթոռոյն զհրաման Հանեալ յարգօնուստ առ ի վաճառել զբովանդակ վիճակեցեալ տեղիքս մեր սրբապետս՝ եւ զսուրբ առ Բոռն եւ իւրաքանչիւր տանու զպարտութի իրեանց։ Բայց որովհնոք զթանն աստուած ոչ ի սպառ մտաւան զաղքատս՝ այլ երբեմն ներքեալ զդուրեւած մեղուցեցելոց այցելութեամբ որք քակէր ասպանակի աստաւանիկն զբիտուտի։ զաղքիցն Վարդան վարդապետի աշակերտքն՝ զտէր Գրիգոր եւ զտէր Յուստինէ քանին կենաց պաշտօնեայցս։ եւ Աստուածաբան վարդապետաց։ որք ի ճաղապ առ ի ժողովել զաղքիկն ոգործութեան տակս սրբոյ Կարապետի աթոռոյն որ ի տարած. ուստի տեսեալ աք խոհեմարարոյց աղքիս՝ զարանց զգոնութիւն. ժողովեալ խորհրդակցութեամբ Համայնք զխառար ի միտին՝ յակամայ կամա զյովհաննէ վարդապետն երուսաղէմայ վէշել կարգեալ. զկին բազում զարդութեան. յորդորեան զամեն հեռեանման. ժողովեալ զբազում սարկիւն՝ բազում սարկեամբք յղեցա յերուսաղէմ։ Եւ տեսեալ պարտաստեալ զսա. որ Լեւոյն ուղով Լուի զօգուսն աթոռոյն սրբոյ եւ մանաւանդ միշտ քանին, աղերսն զսա թէ եկ' եկ' եւ պարտուցն երաշխաւոր լի՛ր. զի մի՛ սուրբ աթոռն. եւ միւլքերն վաճառեցի՛ր. եւ սա՛ յօժար կամա անհնամատոյց լինի իբրեւ եմ զեղէ փող պարտուցն. մինչեւ ի Զ տարին հասուցանելոյ պայմանու. եւ ապ զգնեալոր վարդապետացն եւ զկնիքն աշ. որով հախիկն վէշելիցն զգուրակ զպարտուցն կնքեւ. եւ ընդ պիտ մտինք զբամա պարտոց. Կորտարեալ էստ ընդ իւրն եւ անպարտեալ ի ճաղաքս. եւ միշտ զորդելով եւ յորդոքելով ժողովուրդն տակէր թէ մարդիկ հաք անեղ'ք մեզ. զի աղքս քնաց ի հնաւոյ. եւ սուրբ աթոռն. եւ մեք եղաք ծոռակ ի մէջ աղքատ քնաւոյ։ Յաղապս սրոյ եւ աղքս թր ասացին թէ՛՜ դու զպարտաբազութիւն պաշտոյս թէ յանձն աստուած տրեղի. եւ մեք լլեւալ զեղ միտարանից՝ եւ զոր ինչ պարտն է ի մէջ պահանջման. ընչիւք եւ սպարանք կանգնի՛ք. զկին սարին որպէս եւ իցէ յանձն տեսել եղև. պատրիարք. եւ ապա քանակեաց զպատրիարքութիւնն կոռուստիշուպուոյս եւ ասաց՝ եթէ զգրիգոր վարդապետն հայրն իմ ոչ բերեալ յիցիցէ ի սաղկիսն սուրբ, ոչ լինի ինեւ միայնակ այցելութիւն. սրբոյս հաղորմն զբէ՛ր փոյ՛ն հանապարհի՛ր եթէ զլորեցի ո՞վ կանգնեցի։ Ուստի լլեւալ զայս աղքի մերոյ. Համակամ յօժարութեամբ մահա սարական զբիւ բազմակնքու. եւ բազում աղերսածք զարքունեական ոչբամբ արարեալ ի վերայ հորին. եւ յղեալ իրեն ի ճաղաքս։ Եւ սոքո երկուցին արքս սրբաւորք Համակամ եւ միայնոր Հուրք քարովեալ եւ յորդոքելով միտարանեցելոն քնդուղուրդն ի մի ստան. եւ ի մի Հոգի։ Եւ ժողովեցին զբազում սարկիւն ի բաբկապառ աղգէս մեղէն. եւ մինչ աստ էր արն աստուծոյ եւ սրբապետ պատրիարքն երուսաղէմայ՝ զբիգոր ճշմագաց վարդապետն. առին աստ քաղաւ միւլքիւր եւ ասխարթիւր ի նափոյս տակս սրբոյ աթոռոյն։ Եւ ի նոյն ժամանակն ի Հրապակութեն այրեցաւ սուրբ աստուածանման կնկեղեցին ի ճաղաքս. որ եւ ասաց երկուցեցելո վերակացութեամբ վերտունն լինեալ պայծառացեալ։ Եւ յարժամ զբիգոր վարդապետի ի սաղկի զնաւոյ եղև յովանէս վարդապետն կրկին Փէշքման էնան թէ՛՜ որ քանի զբիգոր վարդապետն կնկեղանք մնայ՝ պատրիարքութիւն յարել մարդոյ չի տրվի։ Եւ ի նոյն ժամանակն Փրակեցն՝ եւ յայնք առին զհրաման ի սուրբ յարութիւն եղեալ զանգիս իւրեանց իորդոքի. որ եւ սոքա՛ կուան Լուիւ. առին Համան՝ եւ իորդոքեալ պայծառացեցելոն եւ զմեր քամին։ Եւ քնացեալ ի տեղւոյս զբիգոր վարդապետն ի սուրբ երուսաղէմ. եւ յովանէս վարդապետն կայով ի ճաղաքս եւ յորդոքելով զժողովուրդն քնաց ի յուխ եւ երկրպագութիւն. եւ յամենայն ամի յուլով յախառուորք եւ բազում յիշատակու. եւ արգեամբք վարձեալ զնաւս յէրէ ի սուրբ ճաղաքն յերուսաղէմ։ Եւ սրբապետ վարդապետն զբիգոր, անդ իւրով երշնիկի ճաղաքանկանութեամբ յորդոքամբ. եւ ճարտիւր զայնորիս յանուցեալ զպարտան, բրբեւ զմին ի զարեանային եղանակին հաշիցուցեալ շնացոյց։ Եւ յես այսորիկ նա անդ. եւ առ աստ ի դրունս դեմ զերեալ սրբանեաց իրբեւ զգալնորս Հովիւք զբանաւոր Հոռին արթնական անամբք ի խոյր խաղաղութեան տանեցին։ Եւ ի սոցա աստեակն Համայն կնկեղեցիք ի ճաղաքս. եւ ի լլեւալման յորդոքարայցս՝ իորդոքեալ պայծառացեալ։ Ուստի եւ զբիգոր վարդապետն ինդրեալ զհրաման զարքունեալ՝ առ ի իորդոքել զսուրբն յաղիւր։ Եւ յունանէս վարդապետն աստ Լուիւ. եւ խորհրդակցութեամբ բարեպաւում եւ երկիւղած իշխանաց թէ անկեցոյ. թէ կետարացւոց՝ եւ թէ արեւելեան վաճառագործն. եւ թէ տեղացեալ. էստ զհրամանն, որ եւ իորդոքեալ պայծառացաւ. Հանդերձ բազում լինութեամբ՝ զոր զբիգի զմին այնքալ պարտուց վաճարեցան եւ լինուածոց. բարեւք ի արարեալ լլեւիցեացելոն զաթոռն մեր սուրբ. Եւ աստ յովանէս վարդապետն ժողովեալ զաշակերտս բազումս ասացաւ ի պարծանս մերոյ աղքիս աստուածաբան վարդապետս եւ ճարտրդիւր. զի մի յառաջին իւղճութեան տեղիքն աղքս մեր. այլ անհաւոյ աշուկերս ասցա՛՜ զվարս զկրօնս եւ զեղանց վարդապետեանցն այնորիկ հմանդք եղեցին զործն Հոգեւոր հարցն իւրեանց. որ եւ կան յարժ. եւ ասանն զաղքս մեր ի խոր խաղաղութեան, միւրն յերուսաղէմ. եւ միւսն ասա՛՜ զոր անէր աստուած Հաստատուն. եւ անշարք պահից ի վիճ

բայ դառալան իշխանութեան իրենոնց, Այս ի մէջ ի տարեկան միջոց եղեալ իրքն են. որք ի հազարաց մինն գրեցան եւ թէ առ ազատ ինչ պատահէի, մնացէ արանց հանձնարեցինաց արձանացուցանել. եւ զմեզ անմեղագիր պահել բաւ է:

ՅԻՇԱՏԱՅԱՐԱՆ Գ

Յիշատակարան տպագիր գրգոյս:

Ամենազոր կարողութեամբ հօրն ամենակալի. եւ ձեռնառութեամբ որդւոյն միանձի՛ եւ շնորհիւ որոյ չուզոյն ճշմարտի: Եւ նաւաստ ամենեցունց՝ մարտունակք մկրտել որդի տր- պագորի՛ մատենի գրիգոր զպիրո՛ որ եւ ձեռնաստան աշակերտ տիրանակերացի մաղիկ եւ բաժնիս սարգիս գիտնական վարդապետն որ ի յամբարտու գոտատունն էր վարժեալ հմաստատուածային գրաց: Եւ եւ նաւաստ աշակերտ զտղով նմին. ըստ իմում կարողութեամբ ուս- սայ ի նմանէ զընթերցողութեան՝ եւ զեղադարութեան: Եւ զինքն մամանակաց եկեալ ի կոստ- սանդին. որչին հանգերմ վարդապետն որ էր թմականն հայոց, ընկալ: Եւ ինքն յետ բազում քարոզութեան՝ եւ զնոց ի վանքն իւր որոյն կոնտեսի: Եւ եւ մնաց ի կոստանդնուպոլիս: Եւ մար յաշխարհականաց կարգի: Բայց որովհետեւ իւրաքանչիւր տեսակ մասոց ըստ իւրոյ լուսաւորելու ընծայէ պտուղ զարդիւս եկեղեցւոյն աստուծոյ: Եւ եւ տեսեալ զաղաք որ ի գր- րոց քրդոց ստեղծ էր. եւ սակաւակ գտանիւր գրչագիր գրեանք, թէպէտ երեսնիք Ոսկան վարդա- պետն հրամանաւ տեսնեալ Յակոբ արքայան կաթողիկոսին շնծ թղին գոսպեալ ի ամառէրում քաղու՛ զրամով վասն աղարանի եւ զտեսն աղա շնծոյ գրեաց զեղեցիկ յոյ՛յ՛ որպէս եւ տե- սանէ՛ք գաւառատնաշուշն եւ զշարական ե զայլսն: Սակայն յետ միտնանի նորա եկն խափա- նումն. մինչ եկն հետո առ մեղաւոր գրիգոր զպիրո: Եւ եւ ի արմ վարանեալ կայի՛ որ ոչ դոյր տղապարտուն ի ձեռն լուսաւորչանին ուղղափառաց: Վասն որոյ յուսալով յողոր- մութեան աստուծոյ միայն, թաց օղնականութեան մարդկան. մինչ Ծր ամ բազում աշխա- տանօք զոչ եղեալ ապագարանն ի մէջ՛՛ բերի յառաջ: Ոչ արեւմտք գտնով փարթամ. այլ աղանք իստապեալ: Մի ի ձեռնառութեան այլոց ընչից. այլ միայն յուսեցեալ յաստ- ւածային ամենառատ կարողութեան: Զպատկերաց զխորանաց գեղականց եւ մազադրաց. զգլխադրաց. բուր եւ նորազրաց եւ զանազան կապադրաց. եւ զհուսեցումն արեւն զըրե- լացս մինն իրել եւ հազարաց: Որ եւ ամէն հաս գրեարանց եւ անգով ձեռացոց անցանի տա- րինք յետ թափաւորին այլանց գրեարան, դարձեալ մի մի հասանելով զկենդան զտեսն եւ զարածայրն զուրելով ի քարն քանով եւ միմեանց համահաւասարելով: Եւ այլ բազում աշ- խատութեամբ զոր ոչ գրեցի: Եւ ապա շարագրի եւ զին ի ներքոյ ապագարի. որով ապեցեալ լինեալ գրեանք որքան որ կամիմք: Անկարելի մասց մարդկան իմանալ թաց տեսանելոց դասացեալքս: Եւ ի ընծն թղին կարողութեամբ աստուծոյ նախ ապեցի զի աշխատեալ. զորս յետոյ ազանեցան ընկերացեալքն իմ. եւ ոչ կացին յառաջին պայմանին եւ զրկեցին պիտ ան- խրայ. եւ զիմ բաժնին արհաւակեցին յինչն. զոր ի շինելն եւ ի թափելն զաղափար արեւն գրեարան մինչ Ծր ամ աշխատեցալ, զոր մաշեցաւ կեանք իմ եւ զաղափարքն իմ. որ զպատաս- ասնն իմ ընդ նոսա՛ քրիստոս անեկոց է անաշտա տակնին իւրոյ. եւ հոտուոցէ նոցա ըստ ա- րարմանց իւրեանց զոր իմ արարին յայտ կենցաղոյս՝ եւ թողին գիտ թափուր ի ընչից: Այն որ ասանն է ի բարին եւ զիմ ի յարբարմո իւր՝ փառք անհատ ողորմութեան իւրոյ. զոր կրկին արմանի արար ապեցման եւ աւարտման օտուր մատենելու, որ ի Հայրապետութեան սըր- րոյ իջլմանին լուսակառոյց Աթոռսն Տեառն Արքանմուս սրբազան կաթողիկոսին ամենայն հայոց: Եւ ի Պատրիարքութեան սրբոյ Սրուաղէմի եւ Կոստանդնուպոլսի, Տեառն Գրիգորի եւ Յովնանու աստուածարան վարդապետաց. աշակերտաց վարդապա Տաւադաշին սարգիս- դապետի բաղիշեղոյ: Այլ եւ յուսուր միւս զընդատարութեան ասնեց ալին փղեղին ակաւ չերից լուսաւորի հովիւնց մատենի մարտիրոսի որդի մատենի յարութեան աղային հետեւ վասն աշխատւոյց կողմանին. հատեր է քաւ ամենեւին չէ մնացեր տանով. աստուած իւրն կենդանութեան տայ՝ զինքն եւ զիւր որդիքն անխորձ պահեցէ եւ երկուսակեաց արաւոցէ. եւ որպէս ձիթնի պողպալից պահեցէ ի տանն աստուծոյ. որ եղեւ պատմաւ կրկնակի ապեցեալ. այլ եւ եղեւ ձեռնառ. մինչեւ ի ք զուսուր. զոր միջի եղեալ արեւմտ ներկեալ նաւաստականց արքեպիստութեամբն երկնային լուսոյն եւ երանական մարտին արմանի լինի ամէն. որ եւ պար- ախք յիշել կրկնակի զվերագրեալ մանտեղ յարութեան աղան եւ զմայրն իւր զլոմատեսի մարգարիտ խաթունն. եւ անմահ խոհմ որդիքն իւր՝ զմարտիրոս աղան. զկարողպետ աղան եւ զհմեք տիրոս. եւ զհանգրեցեալ մայր սոցին զմատենի նաղլու խաթունն. եւ այժմօք կե- նակիցն մատենի յարութեան աղային զմատենի տիրուհի խաթունն եւ զեղադարողով զաւար- տրն իւր զմարտիմ խաթունին. զոր տէր աստուած կրկար կենթ եւ ուրախ դիմօք պահեցէ զսոսա՛՛ հանգերմ նոսողմն իւրեանց ամէն: Այլ եւ յիշեցէ ք տէր՝ զմատենի ասեղապետն

զգրասեր եղբայր մահտեսի յարութիւնն. որ քիչ թվին՝ գնալն ք ետեւը երոստաղէմ հանդիմը կողակցեալն եւ այլովք ուխտաւորօք. նահատակեալ ք ծովին ընկեմեցան ք խորս վայ՝ քննա եւ նղնն արժանի հոգեով տեսանել զանման տեղիսն. զոր տէր աստուած մարմնաւոր առ յօք տեսանալ արժանաւորս արտաքէ զամենաք նահատապեալս ամէն. Այլ եւ զարտովք յիշեալն եւ ոչ ժողանալ զերխառն բարեկեանքի մերայ զարմանացի օսկննց զոհեմամիմ զերաւելին մեր զմիտով աղան որ սա եւս կամեցաւ տալով յայմ ետեւը մահտեսի եւ խնդրեաց բարեխորհուրդ եւ խոհեմամիտ մահտեսի յարութիւն աղայնն օղնն մեղ ձեռնուսթեամք. եւ մահտեսի յարութիւն աղան զանցեալ էր յերկիրն իւր ք պակասել վերջին թղթերացն այս ժուկըտով աղան լցոյց զպակասութիւն զորոյս. զորս յիշել պարտիմք զինքն եւ զմեղոն իւր զարդանն եւ զմահտեսի զար խաթնն. եւ զկենսակիցն իւր զերեքսրէն. եւ որդիքն իւր կտրապնանն եւ զյարութիւն զոր տէր աստուած երկաւ կենան պարզեանցէ ամէն. որ յիշէք յիշեալ լինիք ք քրիստոսէ. Այլ եւ յիշեցէ զազուլեցի զմահտեսի ստորեալանն. զոր եւ յարդրամք հեղուկեացի զանթարի որդի տէր պողոթն, օղնեաց մեղ ձեռնաւուսթեամք եւ տվաւ աստուծայ փոք զմ. զոռն. զոր եւ յիշել մաղղեմ զմեղոն զպարն երկողոսն եւ զմարիամ խաթնն. եւ զանգուցեալ կողակցին իւր օսկի խաթնն. եւ մեն զղայնք իւր զմահտեսի ճանաղէկն. եւ զանամի կնիւսանն եւ զնիքցեալն ձեռնեղունն յիշն աղայնն:

Այլ եւ՝ յիշել ողբերսմ ի ձէնլ ով իբրեւք եւ իմ ազնեայք։ Լուսանունդ որդիք զըր-
ւոյ, Հօրն մերոյ Գրիգորի լուսաւորչին տիեզերաց, եւ ի պարծանա զաւանթեմամբն հա-
ռուցեալ նկղեցեալոյ Հայաստանեայց երամից։ ոչ այլ ինչ խնդրեմ ի բարեւէր եղբարցդ այլ
սխալն համարպողջդ սոյնոյ յշխաւապարանին ընթինուլ զբովանջակն եւ յըմբռնաղծ օտրին
յիշել զՆաճահեկ զբրգոր զպիբն ըստ աշխատանա իմ։ Այլ եւ՝ յիշեցէք զմօտքս իմ զվերկոշն
եւ զՅուզվանտան, եւ զպապաղքս իմ արբանամն եւ զեասայն, եւ զմամբերս իմ մարբան, եւ
եղբարքս իմ զբրիտոտոտաւորն, զմիբայնն, եւ զվոքրիկ հասայն, եւ զքորքն իմ, եւ զամե-
նայն աղպայնիքս իմ, որ են Հանգուցեալ ի շիրիմս ի մարբունս զաղպաքի։ Այլ եւ՝ ձեռնցէք
զկողակիցն իմ զմայնն որդացս զկաւարտորինէ խաթունն, եւ զմօռօն սորին զվարդան առատա-
մանն եւ ողորմամեն առ ի յաղացտա եւ ի օտանկու, եւ կողակիցն իւր Հեղինան սոյնդունակ, որ
են Հանգուցեալ Հանգեմէ բարայնովն եւ կարօտ են յիշել ի աէր աստուած ողորմով։ Այլ եւ
յիշեալիք ի աէր՝ զորբաբոջ օրինակի սուրբ մասնենիս զյոգնիմաստ եւ զխուճմամիտ զկոս-
տանդնաւորացի զպապաստար զպիրն, եւ զհանգուցեալ մծօղն իւր Հանգեմէ ննկեցեալովն։
Եւ զկենդանին իւրաջանն բարեբանն աստուած՝ երկաթ կենեզ Իսահայեց։ Այլ եւ յիշեցէք
զաւագ որդին իմ զսեբանէն ըստ մարմնի զնաւայն մեր որ էր որտղովն ի վերայ Եսայեմ
զաղպարաբոյն եւ զպարտաղծ օրինակացն, եւ վերակացու զօրծանութեան յամենայն կող-
մանէ՝ եւ զկենակիցն իւր, եւ զաւակքն իւր որ են թոռունքն իմ, եւ զկրտսեր եղբայր սորին
զաիրացու թաղվոր որդեակն իմ որ է շաբող եւ ցրօց Եսայեմ զաղպարաբոյն, եւ Եսայեցիք
յնթերցողութեան տիրացու թաղվորին զհանգուցեալ տիրացու ձեռնեղն, այլ եւ՝ օրդեքս իմ
որ են ցուղ մերութեան իմոյ, զոր աէր աստուած զոտոտ անփորն եւ երկրա կենեզ պահեցէ
ամենն, այլ եւ յիշեցէք ի աէր զհանգուցեալ մրաւար զբաժմաւիստ մշակն իմ հասայն որ
Հանգեալ ի քրիստոս ըննք թվին, եւ յոյժ կոկեցեայց զօրիւր իմ, զի լ ամ էր ար առ իւն էր
ընակեալ, եւ էր Հաւատարիմ բարեկամ իմ, աստուած լուսաւորէ զինն՝ եւ զմօռօն իւր։
Այլ եւ յիշեցէք զաւագ լոյսի ուժանիս ի որդի զպարսն զալունսն՝ զոր սա եւս երախտիս օւռնի
վերաւ մեր։ Այլ եւս յիշեցէք երեսուն զերւղէն Հայոցթառքէ միւնտի բրդէ զաղպարաբոյն
եւ զքրտնալան զմրուաթ եւ զաղպարալի տիրացու աստուածաստար, եւ զուստին սիրիդուր-
ան, որ էր զերեցեալ կէնն եւ Կ ամառ օճաննն որդին՝ զորս եկն օրնեւով ի ըստամպօլ եւ
ո՛չ կարի զգրեմն իւր, զո՞ք աէր աստուած Հոգւով միթիթաքէ զինքն։ Կանէն։ Հայք մեր որ
յերկինն եւ սուրբ եղիւ

[illegible]

Սեյ ի ռնձ Բժիկի՝ զարթոթու սուրբ Հոստոսորչի եկեղեցին տյրեցտու։ Եւ ի ռնձ Բժիկ Լոր ի Հիմնէ Հիմնցաւ։ զոր տէր աստուած Հաստատուեալ տանեցէ։ Հրամանաւ Երբեմայ սույնիս մանուս Բազմաւորին։ զոր տէր աստուած քաղցր պահեցէ զսիրտ Բազմաւորին ի վերայ զրիստոնէիցս ազգաց տանէ։ զոր ի ռնձի՝ Բժիկ սուրբ խաչի ը Երբոյ տուրն Բախտ տնցաւ։ զոր տէր աստուած Երբոյ կենեց պահեցէ տանէ։

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ Գ

Յուսովն աստուծոյ։ Եւ սիրով սրբոց նորա։ Եւ նաւաստ ոգի միտայլէ վարդապետ արեւելցի։ ի գաւառէն զողթնեաց։ Եւ ի զերազով վանից սրբոյն Յուսովի Առաքելոյն՝ որ յաղուլիս։ Աշխատեցայ ի վերայ յայտմութեանց։ Եւ հոգի ընդ նմին զամիսն Եւ զթղթամարտն, ծոյ՝ ըստ տյրուրենից զաստուարութեանց։ Եւ հոգի ընդ նմին զամիսն Եւ զթղթամարտն, վասն զերեւալ գտանելոյ զճառա Տէրունական Եւ զպատմութիւն սրբոցն։ Իսկ յերես անկեայ աղաչեմ զանօղջոյ՝ Եւ զհանգրդոյսց սրբոցն՝ զի յիշուիէք ի սրբամաքուր աղօթս ձեր առ տէր, զյոգնամեղս՝ Եւ Համայն ազգայինք իմ։ Եւ զաւգ՝ յիշեալք լիլիէք ի խնամ զԵրեստոսի յառա՝ Եւ ի Հանգրմեանք՝ տանէ։

Ի, ի, լողենկեան Մատենադարան

922 Այս

166

ԽՈՍՐՈՎ ԵԿՍ. ԱՆՁԵՆԱՅԻ. ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԱՂՕԹԻՑ: Կ. Պոլսո, ապ. Աստուածատուր Կոստանդնուպոլսեցի, 1730, 451 + 5 չԸ. = 456 էջ.

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ

ԳԻՐԳ ՈՐ ԿՈՅԻ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԱՂՕԹԻՑ: Արարեալ Երանելւոյն Խոսրովու Անձեւեանց ապրիկոպոսի:

Եւ այլ սուրբ վարդապետաց: Եւ Հաւաքեցեալ ըստ կարգի ի միում Տըգի ի Մովսիսէ Ումմեմէ Աշխատաւոր վարդապետէ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Յիշատակարան Տղադի սուրբ Գրիգոր:

Փառք...

...Տպեցաւ սուրբ զիրքս ի Հայրապետութեան լուսակառոյց սուրբ դահլիս էլմիանն ի տեսան Արարեալու Երեցս Երանեալ Սրբազան Կաթողիկոսին տմեան Հայոց: Եւ Երկուց Սրբազան Պատրիարկացն սրբոյն Սրուաղէմի Եւ Կոստանդնուպոլսի տեսան Գրիգորի Եւ տեսան Յունանիսի Աստուածաբան վարդապետացն:

Իսկ Եւ ընդհանրական մեծի Աթոռոյն էլմիանն Հաւատարիմ միտան Եւ Ծայրագոյն նախնայ տեսան Հայաբու Աստուածաբանութեան վարդապետին ճակեցեալ յողմաշտ երկամբն Եւ անդուլ աշխատութեան: Այսինքն՝ զկանոնս բամանելով Եւ զխորադիրս զամանս մակադրելով, Եւ զայլ բազում բանս սրբոց վարդապետաց ժողովելով Եւ աստ զընելով: Եւսե՛ զարս բարեմիտս զնեքողրեալսն յարդրելով առ ի ասկել զսուրբ զիրքս: Ուրոյ յիշատակն օրհնութեամբ եղիցի, Ամէն:

Եւ արդ՝ որք հանգրիպք սուրբ մատենիս տաժիկ Եւ օղաթք ի սմանէ: Ինքնեանով կամ լսելով, յիշելիք ի սուրբ աղօթս ձեր զարեւելցի մանտեի պարոն Շահնապարն Եւ զերթայրն իւր զղարոն սէհրան. Եւ զնեղոն զղարոն հախնապարն Եւ զթաղուհին: Եւ ըրկողալիցսն զճուրիսմէն Եւ զմիւս հոգիսմէն: Եւ զորդան զհախնապարն Եւ զստեփանն: Եւ զկուսակրոն կղբայր նորին զտիրացու ստեփաննոն. Եւ զքրիստն զմարդարեան զկիւղելն Եւ զթամարն. Եւ զայլ տմեանս արեան առաւ մերձաւորսն նորին զկենդանին Եւ զմեռեալս:

Յիշեալիք Եւ զմիւս խնակից Եւ ըղձակից ընկերն նորին զտիրացու Մովսէսն Կոստանդնուպոլսեցի. Եւ զնեղոն իւր զխոնա դանիլն Եւ զմեմայն. Եւ զմեմ մայրն զմանապարն

վաշտակն և՛ զորդիսն ռոտիրիսն, զմիջայնն, և զհանդուցեալ ժառթէսն, և զմիւս ռոտիրիսն և զտիրացու յակորն, և զժայր սոցին զիտեմայն, և զայլ ամենայն արեւնա-
մեք ընտանիսն նորին զկենդանիս և զմեռեալս:

Յիշեալիք և զսերաստացի քարեպաշտն ջրիտանեայն զպետրոսի որդի մահաւոր
յակորն: և յարութիւնի որդի զարբանամն. զի սոքա՛ հառն զօրիւնակն զբոյս շերմեանդ
սիրով:

Եւ յետոյ ետ օրինակ մի եւս Սրբազան Եպիսկոպոսն թրակիոյ Աբրահամ առաւուս-
ծարան վարդապետն. որ և նորին յիշատակն օրհնութեամբ եղիցի:

Յիշեալիք և զսպազբող սորին զկոստանդնուպոլսեցի տնարժան մահաւոր առաւուս-
ծառարաւ. և զնեղոն իմ զիսեմ կարապետն և զժարիամն: և զորդեակն իմ զտիրացու մի-
նասն: Եւ զմիւս որդեակն իմ զտիրացու յօաննէսն զանձամբի և զժշտալխատ աշնոյթեամբ
զցասց և զցերեկ շարաբարդողն զկապարեայ դերոն: Որ և աշխատն ունէր սէր շերմեանդ ի
վերայ սուրբ զբոց, մինչ զի ունի ի ժլաի սրբան հնար իցէ՛ և զայլ սուրբ ժառանգս երլա-
նիկ վարդապետացն ապկ ի փառս առաւուծոյ և յօգուտ եղբարց: Վասնորոյ մաղթեմ ի սի-
րելեացդ իմոց, հայցել ի տեսնէլ առ նմա շնորհ և կարողութիւն որպէս ինքն կամեսցի:

Յիշեալիք և զհանդուցեալ ժայրն ռոցին զսիմայն, և զայլ ամենայն նշնեցեալն
մեք ի տէր: Յիշեալիք և զաշխատաւորն զործարանիս զԹրիաթեցի տիրացու զաբարեայն,
և զվանեցի տիրացու վարդանն: Նա և արդրումեցի զգործանա եղբայր մանուկն յիշեալիք
ի տէր. որ նա եւս ունի աշխատանս ի վերայ գործանուութեան զբոյս:

Որպէս զի առաջն բարեաց՝ ձեզ և ձեզ առ հառաքել ողորմեսցի ամէն:

Կիւլպէնկեան Մատենադարան

284.21 հոս

167

ՍԿԻԶԸ ՅՐՈՑՍ ՈՐ ԿՈՅԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ: Կ. Պոլիս, տպ. Մարտիրոս Դպիր, 1730, 480 էջ:

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ

ՍԿԻԶԸ ՅՐՈՑՍ ՈՐ ԿՈՅԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ Գրեալ այս ձառն զպատմութենէ նախահարցն սըր-
բոց: Այլ և զՏեառնէ մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ՝ որ և մկնիլ ըստ առաքելոյն իւրոյ, Գե-
ղեցիկ իմացածեղ շարադրեցեալ: Այլ և զարդգ պիտանեցուց ասացեալ սըրբոց Վարդա-
պետաց ի յօգուտ վերծանողաց:

Վերաթիւ տպեցեալ հանդերձ սրբադրութեամբ և աշխատաթիւթեամբ ապոյդի: Ի
հայրապետութեան Տեառն Աբրահամա Սրբազան Կաթողիկոսի ամենայն հայոց:

Ի Թլաւկահան մերում քնիք, Ի հոկտեմբերի իդ:

Արդեամբ և զայիւր երէց արանց. այսինքն, տիրացու Մեսցակեան կոստանդնու-
պոլսեցու, և կիսադպրի տիրացու Պետրոսի. նա և Մարտիրոս անիմատ զպրի տպոյդի սո-
րին ի վայելումն մանկանց սիրելի:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Փառք...

...ի Թլաւկահանութեան մերում. քննին: Ի մարտի ի:

Ի հովապետութեան տիրապետոյց արքիտընցուց և երկնահանգոյն աթուռն սըր-
բոյ էլիմանի, Արևիկան զլիտի և Սրբազան Հայրապետին, Երեցս երանելուն Տեառն
Աբրահամա Գրեբըշեանի Կաթողիկոսին ամենայն Հայոց:

Եւ ի Գաղիարդական տեսչութեան Քրիստոսաշէրիկ և լուսառանձան զաղաքին Ե-
րուսաղէմի, և Քրիստոսահիմն Աթոռայ Սրբայն Յակոբայ Տեառն Եղբորն վանական զիտա-
պետի Տեառն Գրիգորի սրբազան և բանբուն Վարդապետի Բաղիշեցույ:

Եւ յառաջնորդութեան ժայրաքաղաքին Կոստանդնուպոլսոյ Տեառն Յօաննիսի զա-
լիմատս և լիաշնոր Վարդապետի Բաղիշեցույ: Չորս Տէր Աստուած ընդ երկայն առաջս
արապցէ զԵրեմեան ի փառս իւր և ի պարծանս մեր: Ամէն:

Արգ՝ որք ընթանոյթք զսա և կամ ըստանալոյ, յիշեալիք զպատմա երկին տպեց-

ման առաջ որ բազում ծախս ծախեաց ի ապիլն, այսինքն զարթացու Մնացականն կոտանգու նուպրոյոյ Լանդերմ ծնողորն իւրովը, Այլն յիշեմէիք ընդ նմին եւ զսխիւղեղեղիցն սախա Աւան՝ որ եւ եւս արդեամբ յոյժ օգնեաց յազազս ապեցման սորին, եւ զորքեակ նորին ըզկիրակոսն, նաեւ յիշեմէիք զկազմարար տիրացու պետական զկենսարացի ոքոյ միջնորդութեամբն իսկ եղեւ ի լոյս ածուծն սորա, Յւ եւս յիշեմէիք եւ զհայրն իմ ըստ հոգւոյ ըզպտուակի մէջ Գրիգորն, որոյ օրինակուն զաշտարեցեաց զստ: Դարեմայ յիշի, աղաչեմ եւ զքաջամարտիկ եւ զքառնաման աշխատաւոր մշակս զարեմարանին իմոյ, զԵնթերցասէր եւ ըզքառնամարտիկ վաստակաւորն իմ զԱշխիւրն: Ընդ նմին եւ զծերունի հայրն նորա զԳրիգորն, նա եւ զլարարարգող եւ զքրազ զբոյս կապարեայ զտիրացու Ստեփաննոսն եւ զարթացու Անանն, որք զեզերին յարժամ ընդ զարեմանութիւնս սորա:

Յիշեմէիք եւ զհանգուցեալ ծնօղն իմ զմահանի Սարգիսն, եւ զհղարարն իմ զԳրիգորն, ամենայն ննջեցելովքս ի Քրիստոս:

Եւ վերջապէս յիշեմէիք եւ զիս զարուզս եւ զանժմաստ Լանդերմ նորարարող ուրպեկան իմով Սրապիտինն: Բանդի զաշխատանս ոչ սակաւս կրեցի զցալդ եւ զքերակ ի ուրբարարութեան սորա, բերելով ի զըշտախալութենէն որ ի վազմուց ի շուիդ կանանաւոր արհեստի փոքրիշտան ըստ սկսող կարի իմում. եւ զայն յոյժ ըլտապմամբ զի մի ինչ արդիւ սաց ի ապմանէ մշակացս:

Վասն որոյ առ այս խնդրեմ ի ձերք աշխակահոյութենէ ի հարցդ իմոց եւ յեղարացդ, զի ներկեցէ սխալանայ մնացածոցն որ ի դմա: Զի եւ զուգ ընկալլէք զնորումս յանցանաց ձերոց ի քրիստոսէ:

Մասայ ամենից Մարտիրոս յնչին Դպիր:

Կիւլպինկեան Մասննադարան

230-156 Ժող

168

ՓՈՒՍՏՈՍ ԲԻՒՋԱՆԻ. ՊԱՄՄՈՒԹԻՒՆ. Կ. Պոլս, ապ. Մարտիրոս Դպիր, 1730, 396 էջ.

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ

ԲԻՒՋԱՆԻՄԱՐԱՆ ՊԱՄՄՈՒԹԻՒՆ Ետադրեալ Բուզանդայ մենի պատմագրի:

Ջոր սկսեալ զվնի որոյն Գրիգորի յառաւորսն ձերոյ, պատմէ զանցս անցից Ժամանակաց զիպուածոց երկրին Հայաստանեայց. զԲանանայապետիցն, եւ զերեսնի եպիսկոպոսաց Լանդերմ Թադւաւորոյն: Եւ զոր ինչ Դիպեցան եւ հասին ի վերայ ազգիս Հայոց ի Պարսից եւ Յունաց. եւ եւս ի ձերայնոց Համառոտեալ հասուցանէ մինչեւ յաւարտ պատմագրութեան:

Նորում շարագրին Դպրութիւնք երեք:

Առաջին դպրութիւն ունի գլուխ. իս: Երկրորդն, Եք: եւ Երրորդն, Խղ:

Տպեցեալ ի Հայրապետութեան մենի Աթոռոս որոյն էջմիածնի տեսուն Արարածուս որբազան կաթողիկոսի ամենայն հայոց: Եւ ի պատրիարքութեան որոյն երուսազէմի տեսուն Գրիգորի արք եպիսկոպոսի:

Այլն ի պատրիարքութեան կոտանգեռուպոլսոյ տեսուն Ովհաննիսի արք եպիսկոպոսի:

Արդեամբք եւ զոյիւր իոնայ Յակոբին. իոնայ Կարապետին. իոնայ Ղազէրին. եւ մահանի Յալատուրին: (Ի Թուիս մերում քնիք:)

ՅԵՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Յիշատակարան մատնիս:

Ջորութեամբ ամենասուրբ հոգւոյն աստուծոյ, եւ Խորհրդաւորութեամբ տիրուհւոյ Կուսին ծարխամուս աստուածածնին, եւ ամենայն որբոց, եղեւ վազմաւ եւ զքաւ ապեցման Պատմագրիս Հայոց յազոտութի. Դ:

Արդ՝ որք զիպեղք մա յիշեցէ զիսնայ Յակոբն. զիսնայ Կարապետն. զիսնայ Ղազարն. եւ զմահանի Յալատուրն: Որք բազում ծախս ծախեցին եւ նստան տպել զգիրքս զայս:

Ընդ որս եւ զաշխատարս ի տպեցման սորա եւ զքով վաստակաւորս զնաչերն. նաեւ զմասին որ կայ այժմ առ դրան գործարանիս, եւ ժանաւանդ զշարարարդոզ եւ զցրոզ զբրոցս կապարեայ զՍտեփաննոսն եւ զԱնտոնն, եւս առաւել զհանդուցեալ ծնողն իմ զմահանսի Սարգիսն եւ զեղբայրն իմ զԳէորգն, եւ վերջապէս յիշեցէ եւ զտպագրողս սորա Մարտիրոս զանիմաստ ծառայս ձեռն. եւ զԵրզնակն իմ զտեքովբէն, զի ժիռվ եւ եթ օրինակաւ հաղիւ զազափարեցի տառապանօք:

Կիւլպէնկեան Մատենադարան

956-623 ԲԻւ

169

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՍ ԿՐԹՆԱԻՈՐ. ՅԱՐԱՑՈՅ ՃԵՄԱՐՏԻ ԱՊԱՇԽԱՐՈՂԻ. Թրգմ. Պետրոս Վրդ. Թէֆլիսեցի, Հրտ. Միխիթար Վրդ. Սերաստացի, Վենետիկ, տպ. Անտոն Պօռթուլի, 1731, 515 էջ:

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ Ա

ՅԱՐԱՑՈՅ ՃԵՄԱՐՏԻ ԱՊԱՇԽԱՐՈՂԻ. Նկատեցեալ ի յապաշխարոզ Արքայն Դաւիթ, եւ ի նմանէ բացառեցեալ ի յիսնեբորդ Սաղմոսի:

Եւ առաջագրեցեալ Առտուան ճրիտոսնեայ Ապաշխարողաց առ ի հետեւել:

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ Բ

ՅԱՐԱՑՈՅ ԱՊԱՇԽԱՐՈՂԱՅ. Արարեցեալ յուժեմնէ կրօնաւորէ Աղեքսանդրոս կոչեցելոյ ի Կարգէն Եփեսուսեան՝ յիսաւլական բարբառով:

Եւ անտի տրամաւնեցեալ ի Պետրոս վարդապետէ Թէֆլիզեցւոյ, եւ շարադրեամբ տեղբարեաւ ի հայ բարբառ: Յամի Տեառն, 1719:

Իսկ յամի Տեառն 1731. սրբադրեցեալ եւ յարմարադրեալ ուշխատութեամբ Տեառն Միխիթարայ վարդապետի Սերաստացւոյ Արայ Հայր կոչեցելոյ, եւ տպագրութեամբ ի լոյս տնեցեալ ի Ժողոս ժնծադոյնս Առտուան, եւ ի յօգուտ անձանց ապաշխարողաց: Ի Հայրապետութեան Տեառն Արարհամու Հայոց Կաթողիկոսի:

Ի Վենետիկ: Ի տպարանի Անդոնի Պօռթուլի: Հրամանաւ Մեծաւորաց:

ՅԵՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Ձուռի:

Կիւլպէնկեան Մատենադարան

234-5 Աշ

170

ՂՈՒԿԱՍ ՎՐԴ. ՓԻՆԷԼՈՍ. ԳԻՐԲ ՅՈՐՈՒՄ ԸՆՁԵՌՈՒ ՁՀԱՆԴԵՐՁԵԼՈՅ ԿԵՆԷ. Թրգմ. Յովհաննէս Վրդ. Նիկոմիդացի, Վենետիկ, Տպ. Անտոն Պօռթուլի, 1731, 580 էջ:

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ

ԳԻՐԲ ԵՈՐՈՒՄ ԸՆՁԵՌԻ ԶՀԱՆԴԵՐՁԵԼՈՅ ԿԵՆԷ: Արարեցեալ է Հայր Ղուկաս Փինէլուէի
Կարգէն Յիսուսեան՝ յիսուսական լիզուի:

Եւ անոր շարադրութեամբ արտահանեցեալ եւ զեղեալ է հայկական բարբառ, է
Եօհաննու Վարդապետէն Նիկիոյիցացւոյ:

Եամի Տեառն: 1721. է Կոստանդնուպոլիս: Ի փառս Ամենամեծի տառուծայ: Եւ Տր-
պագրութեամբ է լոյս Անեցեալ, Եամի Տեառն 1731. Սեպտեմբրի 6.

Ի Հայրապետութեան Տեառն Արարւածու Հայոց Կաթողիկոսի:

Ի Վէնէաիկ: Ի տպարանի Անդոնի Պողոսի: Հրամանաւ Մեծաւորաց:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Զուեի:

Կիւլպէնկեան Մատենադարան

218 փ

171

ԳԻՐԲ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՈՐ ԿՈՅԻ ՊՂԵԶԷ ՔԱՂԱՔ. Կ. Պոլիս, տպ. Աստուածատուր Կոստանդ-
նուպոլուէի, 1731, բճեղ (254) + 2 չւ. = 256 էջ:

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ

ԳԻՐԲ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ: ՈՐ ԿՈՅԻ ՊՂԵԶԷ ՔԱՂԱՔ. Եւ բանիւք խրատականք եւ օգտակարք ի-
կարայ իմաստոյ: Եւ այլ բանք պիտանէք: Տպեցեալ է Թուականի միերու ռճ: Ի Տր-
պարանի արուպ տառուածատուքի:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Զուեի:

Կիւլպէնկեան Մատենադարան

240 Աշ

172

ԴԱԻԹ ԱՆՅԱՂԹ. ԳԻՐԲ ՍԱՀՄԱՆԱՅ. Կ. Պոլիս, տպ. Աստուածատուր Կոստանդնուպոլ-
ուէի, 1731, 244 էջ:

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ

ԳԻՐԲ ՍԱՀՄԱՆԱՅ ԴԱԻԹԻ ԱՆԵՂԹ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԻ եւ Աստուածարան Վարդապետի, Տպեցեալ
է Հայրապետութեան սրբոյ էջմեանի տեառն Արարւածու Սրբազան Կաթողիկոսի ամենայն
Հայոց:

Եւ է Պատրիարքութեան սրբոյ Երուսաղէմի տեառն Գրիգորի Սրբազան եւ Աստու-
ծարան Վարդապետի, Կաթօք եւ դոյիւք Վեհապան Առաջնորդի Կոստանդնուպոլսոյ՝ տեառն
Եօհաննիսի Սրբազան եւ Աստուածարան Վարդապետի:

ՅԵՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Յիշատակարան Տպեցմամբ:

Գոհութիւն...

...Որ մաղթանք որդուհետ կուտի մարիամու Աստուածանին՝ եւ իւր առատ զըթութեամբ եւ անհուն ողորմութեամբ ետ կարողութիւն մերոյ յուսատուութեան տրպել եւ ի յայտ բերել բանասէր անմահ զպատուական իմաստուոյն եւ ոգիւտ մասնան Սահմանաց որոյն զաւթի ներգրկեացոյ՝ Հայոց Հոհաորի եւ անյալթ փիլիսոփայի: Ամենայտար կամեցողութեամբ եւ Եսիւիւ զոյնց տեսնել Գրիգորի երիցս երանեալ Հայրապետի որոյն երեսնադէմ եւ աստուածաբան վարդապետի բաղիշեցոյ: Եւ տեսնել Յօհաննիսի որդեպան Յովնիկոսի եւ աստուածաբան վարդապետի բաղիշեցոյ: Վերադիտողի կոտորանգնուպոյն ու, եւ այնչիւրի որ: որ արեւորիական տեղեացն զբոստոսի եւ որոյն յալորայ զերանուշակ աթոռսն ամենայն Հայոց: Որք եւ յուսատ Ետայց որոյ կարապետին եւ մկրտիչն զբոստոսի: Սեւեալք եւ վարժեալք ի զաստանն ամբալոյ:

Որ ի վերայ այլոց պիտանազունից եւ հասարակաց օգուտ ջանիցն եւ բարեբարութեանց՝ զերկոս զյայտոսի մանանապապէս ունեցան ի կեանս եւ ի ջնան իւրեանց՝ որպէսմբք իսկ կատարելով:

Այսինքն՝ զուրբ աթոռս եւ զվարդայն եւ զամայն եկեղեցին լին եւ հաստատ պահել: Աշակերտս բաղմոցնացան ծախմամբ մարմնական զոյնց, եւ հոգեւոր կրթմամբ աստուածային տարից: Իսկ եւ զշահաւէտ գրեանս ուրբ վարդապետացն՝ աւալ տպել եւ ի յայտ առնել ուրբ գրեանքեան հեռեւտպաց: Որ երեք կարեւորագոյն կամեցողութիւնքս այսոքիկ՝ յայտ ամենեցուն է՝ Բէ մբքան շահաւէտ բարութիւնք են եկեղեցոյ: Նկատողացն յոյժ յայտնի: Ուստի տակ պարտաւորմբք Համարեան՝ եթէ տէր կարողութիւն տացէ եւ ընդ երկայն աւուրս պահեցէ. առ ի բաղմոցնացան զվարժս արժանաւոր մաստակոցն ամէն:

Եւ տպեցաւ ուրբ զերբս, ի տպարանի կարապետի որք մահաւոր աստուածատուրի ի կոտորանգնուպոյն: Իսկ արդ՝ ընթերցողքս որս բարեմիտ անմիւք, յիշեալիք ի մաքուր ազօթս մեր զբարեբնեակ Հարցո մեր վերադրեցաւ: որ այսպիսի բարեաց միշտ լինին պատեաւ: Յիշեալիք ընդ յոստ եւ զերջնակի եպիսկոպոսն Թրակիոյ՝ զտէր պարտամ որբապան եւ աստուածաբան վարդապետն. որ ըստ բարեւէր բարուց իւրոց ետ գիրք մի ընտիր դրուածովք լինիլ օրինակ տպեցման: որում եւս տացէ տէր վարժս բարեաց. զի եւ նա յոյժ ունի բաղմանս առ ուրբ գրեանս: Ընկալցի եւս մասն բարեաց պալատցի տէր կարապետ անմանմիւր զարգիր ընտիր քահանայն. որ նա եւս ետ ին օրինակ մի մաղաղաթեայ արհեստաւոր գրիլ:

Հուսիկ յետոյ՝ յիշեալիք եւ զվերակացաւ արդարաբանիս զհոգ օտից մերոց զմահաւոր աստուածատուրս, եւ զնեպան իմ զկարապետն եւ զմարման: Նաեւ պոսալ մեռի իմոյ ի զարմատանս՝ զյարալիտան անմանմիւր շարարարող եւ ցրող զկապարեայ զաղապետն ըզախրացաւ յօհաննէս արգեակն իմ պարտաւորական Ետայց մեր ամենեցուն: Այլ եւ զմրաջան աշխատաւորան արդարաբան յիշեալիք ի տէր: Յարմէ եւ զուգ յիշեալ լիլիք յողորմութեանն մասին Ամէն:

Կիւլպէնկեան Մասնապարան
100-46 Գ

173

ԱԻԵՏԱՐԱՆ: Հր. Միթրաք Վրգ. Սերատացի: Վնեկիկ, Եղ. Անտն Գոթօլի, 1732.
552 էլ:

ԱՆՈՒԱՆԱԹՈՐԲ

ԳԻՐԻ ՄՐԱՌՑ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻ Տեան մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Տպեցաւ յամի Տեան 1732
թգոստոսի. 8.
Ի Հայրապետութեան Տեան Արարամու Հայոց Կաթուղիկոսի:

Ի Վենետիկ: Հրամանա: Մեծաւորաց:

Ի տպարանի Անդունի Պօթօլի

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Ձուներ:

ԽԱՆՕԹ:

Հրատարակի: Միկթար Արբանայր Վեան առ Բեթերցդաշին մէջ Ի միջի ուլոյ կը
գրէ:

Շմիջ քաղմիցս Ի քաղմաց ամնամց մերագնեայց, եւ Ի մեծագունից պիտոյից ազգիմ
մերայ ստիպեցայ, որպէսզի զԱստուածաշունչն տպագրելի տայցեմ թոտ մամանքեան տպագ-
րութեան Ոսկանայ վարդապետի ներանցեւոյ, պատշաճ համարեցայ՝ զի որպէս զյառաջըն-
բաց, եւ իբրեւ զառհասարակայ տպագրութեան Աստուածաշունչն՝ մախապէս տպագրել տայ-
ցեմ զայս Աւետարան, ըստ ամենայնի կատարելութեան՝ որ իցէ կարելի. թէ Ի կողմանէ
Բզթոց, ծագկագրաց, եւ պատկերաց. եւ թէ Ի կողմանէ պայծառութեամ տպագրութեան.
եւ շարից տառիցն: Եւ սա պարտի լիմի մեզ որպէս գործեակ, զի տպագրողն ըստ ամենայնի
մեման սոխի պայծառագոյն տպիցէ:

Էջ 3

Կիւլպէնկեան Մատենադարան

225-4

1732

174

Միկթար ՎՐԻ. ՍԵՐԱՍԱՍԵԻ. ԳԻՐԲ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ: Վենետիկ,
տպ. Անտոն Պօթօլի, 1732. 120 + 203 = 323 էջ:

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ

ԳԻՐԲ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ. Եարագրեցեալ Աւետարանաւ լեզուաւ Աւ-
ետարանութեամբ Տեան Միկթարայ Վարդապետի Սերատացւոյ. Արբայ Հայր Կոչեցելոյ:

Ընդ որում եւ երգչ առաջին, որք Ի վաղուց ժամանակաց շարագրեցեալք
եւ Ի նոյնոյ Վարդապետէ:

Տպագրեցեալ՝ Զանցողութեամբ նոյնոյ. Ի փառս մեծագոյնն Աստուծոյ, եւ Ի յո-
գուտ մանկանց եկեղեցւոյ:

Եւ այս է երկրորդ տպագրութիւն:

Յամի Տեան 1732. Յունվարի 15. Ի Հայրապետութեան Տեան Արբանայր Հայոց
Կաթուղիկոսի:

Ի Վենետիկ: Ի տպարանի Անդունի Պօթօլի: Հրամանա: Մեծաւորաց:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Ձուներ:

Կիւլպէնկեան Մատենադարան

238 Մի

նայն ոք որ դեմէ զլստին լեզու, կարէ իմանալ զերարան իւրաքանչիւրոց լեզուաց. եւ այնու ճանաչել, թէ լստինք որպէս եւ որով կներդիւ իմացեալ զերարան երբայական, զարմուցին ի լեզուս իւրեանց. եւ յայնք, կամ որ նոյն է՝ եթանտան թարգմանիչքն ո՛րպէս իմացան զնոյն րնարանն երբայական, եւ զարմուցին ի յոյն լեզու: ըստ այսմ եւ ցաղչեալիք, որբայիք, սորիք, եւ ամամարայիք:

...Արք՝ վերառացեալ եղանկուն՝ մինչ յամբ Տեառն. 1732: յամեանն հոյեմերի, սկիզբն արարաք ընթեւնուլ ի զրոց ննեղոց զնոյն եթանալեզունն աստուածաշունչն ընդ մտրոյս աստուածանչի, հալիւ զկիւ երից ամաց յամեանն սեպաների կտառք առ զիրս յայնութեան յանանու, եւ վերջացուցաք:

...Բայց թէ ի սպաւդեցման ախորիկ աստուածանչի՝ զորքան լսան եւ զհոգս, զորքան երկունս՝ եւ զայնատան յանմին կալեալ՝ ի զորեւ եղաք որպէս զի մի՞ զուցէ վերլովմամբ՝ ի սպաւդիւն իւր զայնալստն աման յինքան վերջեղանիքի, ո՛չ կարէ ընդ զլուրով արկանել: Դռնիք նախապէս երկիցս հայկում ի յարինակն՝ լինիւք մաքրեցուսի սխալաւնաց սպաւդութեան նորին. եւ ապա մինչ շարարարգիւք յայնմանէ մաքրեցելոյ օրինակէ՝ եւ եղբերեցեալ սպաւդիւք, նայն յերկց եւ ի յարից անմանց ընթերցեալ լինիւք. եւ այնու ի սխալանաց շարարարգիւն մաքրիւք. եւ մինչ շարարարգիւն զայն սխալանս իւրս սրբազրեալ ուղղիւք ըստ որում համանչանեցեալք էին ի մէնջ, վերադին սպաւդիւք զնայն. եւ մեք զայն վերադին ընթերցեալ երկիցս, եւ կամ երկոց՝ եթէ նաեւ զայլս սխալանս զտանիցեալք, վերադին համանչանեալ եւ զայն՝ տայաք սրբազրիւ: եւ ապա եղեալ լինիւք ի մամուլն սրբազրիւք. եւ մինչ սպաւդիւք մի, եւ կամ երկու երես թղթոյ, վերադին եւ անդէն համեմատիւք սպաւդեցեալն այն ընդ վերջոյ սրբազրեցելոյն: զի մի՞ զուցէ ի զնին զտալիս ի մամուլն, եւ ի մարացուցանին զայն անդէն՝ վերլովմն ինչ իցէ եղեալ ոմանց աստից. եւ յորժամ անտանիւք բարեւք համեմատիւք, եւ վերլովմն ինչ ոչ եղեալ՝ ապա հրաման աւուեալ լինիւք զործաւորացն սպաւդիւք: Եւ առ այս զորք սրբազրութեան զվեց անմինն բացորոշեալ էի ընդ իւր ի մնեստանի սխալութիւն. եւ զմին առ ի սպաւդանի. զի վերջոյս անութեան զհոգն ունիցի եւ համեմատիցէ զսպաւդեալն՝ ըստ սրբազրութեանց եղեցոյ:

Իսկ որքան առ բարեւք զայն ախորիկ մասնին ի թուղթս՝ ի պատկերս՝ ի ծաղկաւ գիրս՝ եւ ի սպաւդութեան, այնքան առանչան ծախքն, մինչ զի հաւասարեցան հասարակ ծախիցն. եւ այնու զերթէ կրկնապատիկ եղեւ ծախն սպաւդութեան օրին: Վասնզի եթէ փոքր ինչ թիւադոյն եւ հասարակ թղթով իցէաք սպաւդիւք, եւ առանց պղնձայ պատկերաց՝ Թարց կարենաց զոր ինչ ծախեցաք ի սպաւդութեան օրին, կէսն նորին բաւալեանանայր: Բայց մինչ ի կեանս իմ երկիցս ոչ էի ծառայելոց բարւոյն՝ եւ հոգեւոր օգտին աղչին իմոյ սպաւդութեամբ աստուածաշունչին՝ (որովհետեւ մերք եմ այժմ եղբիւ զվաթաներորդ ամն կենաց իմոց) յօժարութեամբ յանմն առի զկրկնապատկումն ծախից, զորք ինչիւ աշխատանաց. որպէսզի նաեւ յաղթի մերում պղնձայ պատկերօք՝ աչիւ թղթովք, յարմարագոյն դրօք՝ եւ բարեւք ծաղկաւորովք աստուածաշունչն զտանիցի: Եւ աստուածաշունչն ծախիցն զոր ասացի՝ մանտանիկ եղեւ առ փորագրումն պղնձայ սպից պատկերաց. որք րաց ի պահանջելոյն զմեծագոյն ծախս առ փորագրումն, պահանջին նաեւ զաստանակալն սպումն: Վասնզի ո՛չ կարեն որպէս զպայտեայ տիպս պատկերաց ի միտսին ընդ արճենայ զրոց զնիւ, որպէս զի միով սպամբ վճարիցի զորքն. այլ առանձնաբար յայլմէ արհեստաւորէ, եւ աշլով զորքնարանս լինի սպումն նոցին: եւ այսոս բազմապատիկ նաեւ ծախն սպումն: Սակայն մեք ո՛չ հայկում առ բազմութիւն ծախիցն, այլ առ զուր լաւագոյն, որքան եւ պահանջեալ առ ծախն՝ ո՛չ խնայեցաք. որպէսզի աստուածաշունչն մեր նաեւ, ըստ պատկերացն լինիցի աշխատագոյն:

...Եւ յորժամ ցաղցրացին քանն աստուածայինք ի հոգիս մեր, եւ զմայլիցիք, եւ այնու կայիւ քանից սուրբ զրոց միտք եւ խորհուրդք մեր ի սէնն աստուծոյ եւ պատուիրանաց նորին վառիցին, զանմն իմ պարաւոր, նաեւ զնոսին որք աշխատակիցք եղեն ինձ, միով հայրմերիւ, եւ ողջունի յիման արժանի համարեալիք. որչ զպիտարէնն եւ զուր բազմապատկաբար ընկալիլք ի Քրիստոսէ Տեառնէ մերմէ: յորմէ ամենայն, որով ամենայն, եւ յորում ամենայն, եւ նմ փառք ի յամենայն յաւիտեանս. Ամէն:

Ձերում Ազնուականութեան

Նուստ ծառայ անպիտան,

Միխիթար Վարդապետ Սիրաստեան.

Արքայ Հայր կոչեցեալ՝ անմահ:

Կիւլպինկան Մասնադարան

220-4

1733

իմ գնեցուկն ձերութեան իմոյ գտիբացու յօշանեկն. անխոջ աշխատանք արշնոցն ի վերայ
բայս զմուտս կիւր զործառնութեան տպագրատանս: Այսինքն՝ թէ ի տրեխն զկապարեայն,
էւ թէ ի ցրուելն. եւ թէ յայլ ինչ վերակացութիւնս որ է պատրաստական ծառայ ձեր ու
մենեցուն:

Այլ եւ յիշատիք զգրտեալսն զաշխատանք մշակն զործարանին զեւթիկացի տէր
հակարի որդի գտիբացու զարարեալն. եւ զմանեցի տէր աստուածատուրի որդի զսարու
խանն: Որ յիշողացդ եւ յիշեցելոցս առ հասարակ ոգորմեացի բրթստս ի պատուանն իւրում
ամէն:

Կիւլպէնկէան Մատենադարան

230-155 Նայ

178

ՏԵՏՐԱԿՍ ՈՐ ԿՈՁԻ ՊՏՈՒՂ ԶՐԱՋԱՆՈՒԹԵԱՆ: Կ. Պոլս. 1733, 32 էջ:

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԻՔ

ՏԵՏՐԱԿՍ ՈՐ ԿՈՁԻ ՊՏՈՒՂ ԶՐԱՋԱՆՈՒԹԵԱՆ. Շարագրեցեալ ի Նր. աստի ումեմէ աշխա-
տասիրէ ի խնդրոյ ոմանց իմաստեասէր եւ ուսումնաբան անձանց՝ ի թրքի՝ ռննք. աղինս
արեթեան եւ ի Փրկչական համարողութեան. ռէճիգին. արդեամբք եւ ծախիք, ումեմն տն-
ձին բարեպաշտի եւ աստուածասիրի եւ մահաւանոյ. եղև ի Կոստանդնուպոլիս մեծահան-
դէս եւ կայսերապսակ քաղաքի:

Զհամարտութիւն տապիր եւ մի թողոր գիմաստութիւն եւ գիւրատ՝ եւ զհանձար:
Առական, իգ. իգ:

Հաւ՝ մատաց քոց միշտ վառեա՛
զկարգ ընդ գործոյդ նախ կրչոեա
թէ կարգ ես դու բարբառեա՛.
ապա թէ ոչ փութիւ լրոեա՛:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Զունի.

Կիւլպէնկէան Մատենադարան

222.1 ՏԷ

179

ԳԻՐՔ ԱՌԱԿԱՅ ՍՈՂՈՒՄՈՆԻ. Վենետիկ, 1734, 94 էջ:

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԻՔ

ԳԻՐՔ ԱՌԱԿԱՅ: ՍԱՂՈՒՄՈՆԻ ՈՐԴԻՈՅ ԴԱԽԻ:

Տպագրեցեալ աստեմնակի ի փոքրիկ դիրս. ի ժամանակի յորժամ տպագրէր Աստ-
ածաշուշն. զորոյ զմեծամեծ էջնս զկնի տպարկեցման ի յերկուս անջուտեալ, տուաք ար-
պաղեալ եւ զայս: Ի սփոփան փափաքողաց դիրքիմաց խրատոց՝ եւ ոսկեղէն բանից գր-
գոյս աշտրիկ:

Յամի Տեառն. 1734. Մայիսի 20: Ի Վենետիկ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Զունի.

ՄԱՆՈՐ.

Ապահովաբար տպուած է Ամոնն Պոքրօլի տպարանը, որովհետեւ Աստուածաշունչը
որուն կ'ավանդէ անուանաբերքիմ մէջ՝ տպուած է իոմ (1733-1735 քուսակամեքուն):

Կիւլպէնկէան Մատենադարան

223.7 Սո

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՈՍԿԵՐՆԵՐԱՆ. ՆԵՐՐՈՂՆԱԼՔ. Կ. Գոլթո, ազ Գրիգոր Մարգարեանցի, 1734, 2 չճ. + 41 (130) = 132 էջ:

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ

ՆԵՐՐՈՂՆԱԼՔ Ասացեալ այրն աստուծոյ Ոհոն Բահլերեան Ազալխարութեան Վարդապետան) Ի վերայ Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ. Տպագրեցեալ Ի Հայրապետութեան Սրբոյ էջմիածնի տեառն արքանամու սրբազան Կաթողիկոսին. Եւ Ի պատրիարկութեան Սրբոյ Եւրուսակէժի եւ Կոստանդնու Գրիգորի եւ Ոհաննու աստուածաբան Վարդապետաց ձեռն գլխին

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Յիշատակարան:

Փառք...

...Որ եւ կարգութիւն նուառաի Ի լաթ տնէլ զոր փաթիլի զգրուիւ ըստ Հալ մարոյ թղթոց. եւ մեն ըստ իմացման արդեանց՝ առ Է կատարեալ անգնկութիւն զովասանութեան...

...Որ եւ եւ թէպէտ միանգամ Հանդիպեցայ տնամեմտ զովասանութեան Ներքողենի սրբոյն յովհաննու Բահլերեանի Ի վերայ Հոր մերոյ Ի թղխն ձեռն տմին տակաշն ստացողն ա՛յ եւ թոյլ օրինակելոյ՝ եւ մայ րազմանքն իմ առ նմա:

Իսկ Ի ժամանակ թուին ձեռն գլխին. աշկերտ մենի վարժապետն տեառն յառն նու. մենի քաղաքիս պատրիարքին. յակոր վարդապետն Կոչեցեալ աստուածաբան Ի մեն Հայրապետին սուրբ երուսակէժի. եւ ինձ զնաղա զայս. բայց այնձ որ ցանկայի լն ամուս առաջ՝ զորի մերձ տիրացու պաղատար շնորհալի զարին. որ եւ բերկրեցուս սիրա իմ: Ձի թէպէտ զայնն ասացեալ Ներքողենից յաստուածաբան վարդապետաց մերոց. ապ յասուց զանգնկայարմար շարադրութեամբ, տակաշն ա՛յ է զարմանալի իմն զնեղա իւր զովաբանի:

...Որ Ի թուին փրկչական շնչի եւ Ի մերում թուականի ձեռն. ապեցի զայս Ներքողենի զրդիս. Ի Հայրապետութեան սրբոյ էջմիածնի աստուածաբարտար Երեմայի՝ տեառն արքանամու՝ ամենից Հայոց սրբազան Կաթողիկոսի. եւ Ի պատրիարկութեան սրբոյ երուսակէժի աստուածաբար քաղաքի. տեառն զրիգորի՝ Հրեշտակակենցաղ սրբոյ եւ մենի վարդապետի ամբուսացոյ. եւ Ի պատրիարկութեան կոստանդնուպոլսոյ. տեառն յովհաննիսի վարժմաստ եւ աստուածաբան վարդապետի րազիկեցալ: զոր զրիթէ. երկուքին սրբազան վարդապետք եղեն ամուլք Հաստայ. եւ անչէլ Երազուիք Հայաստանայց սուրբ եկեղեցւոյ. որք էին Ի փառաւոր եւ Ի մեծանշան ամբուսալ սուրբ զարդաստէն որ Ի բաղէլ: որ զպրատանն եղիւ. զաման պատեաա արտաքին զրոց փրկիտափայտութեան. իմաստասիրութեան, Բո զուռն աստուածաբանական դիտութեան Ի մէջ ամենայն աղբիս Հայոց. որք էին աշակերտք Բարեհամբարանալ առն աստուծոյ. տեառն վարդանայ սրբոյ վարդապետի: Որք զինի յալով երախտ Բարեհարութեանց զոր արարին աստ Ի մեն քաղաքս. եւ Ի սուրբ երուսակէժ. ազատելով յանտանելի վշտաց եկելոց Ի Ներքոնց եւ արաքոնց. զցանկալին սերտիկեց. զառաքելական եւ զքրիստոսանիտա աթոռն ամենից Հայոց զսուրբն Յակոր յաւելին. Է զեղալ նով ըմբանցոց. եւ զթաղապետ թափարթա Կակողն աղբին Ի զերեւո Հանին: Որ զամենայն բարեպետան սրբաբա սրբապետից մերոց վարդապետաց ընդ զրով արիանելն անկարելի է: Որոց Հրամանաւ սերմն ապեցի զսուրբ Ներքողենիս. Այլեւ յիշել ապշեմ Ի քրիստոս. զկամբ կապցի նաղարի սրգի մահանտի մակարն. եւ զեղարայ իւր մահանտի ասաքելն. եւ զանգրուցեալ եղարայ իւր զմահանտի մարտիրոսն. որք լիբեմանից սիրով Կասակ թաղարայն իւր եղարայ իւր զմահանտի մարտիրոսն. որք լիբեմանից սիրով Կասակ թաղարայն մերոյ սրբոյն զրիգորի: Եւ եւս ապշեմ յիշել Ի քրիստոս զազգ զզգայ զմահանտի զրիգորս որ Հանդերձ նեղովքս ամէն:

Կիւլպէնկեան Մատենադարան

230.14 Ո

Կազմեց՝ Ա. Գ.

(Շաբ. 12)